

УДК 330.101.541 (477)

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ ТІНЬОВОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

Хаєцька О.П., асистент кафедри
менеджменту ЗЕД

Глуханюк В.Ю., студентка 3 курсу МПО

Розглядаються оцінка та наслідки тіньової економіки в Україні. Розроблено пропозиції щодо подолання негативного впливу тіньового сектора на розвиток економіки України.

Сьогодні в контексті вимог і викликів XXI століття найгострішими і найскладнішими проблемами нової української влади є виведення економіки із тіні та подолання криміналізації суспільного життя, від розв'язання яких безпосередньо залежать формування громадянського суспільства і побудова правової держави, їх соціально орієнтованої народної економіки та досягнення на цій основі сталого економічного розвитку і сучасних європейських соціальних стандартів життя всього населення [5,с.520].

Тіньова економіка не є надбанням сучасної незалежної України. Її феномен достатньо відомий у всьому світі. Провідні учені світу у своїх дослідженнях зазначають, що присутність неофіційної складової властива всім без винятку державам. Дане явище має глобальний характер [4,с.97].

За оцінками Мінекономіки у 2008 році рівень тіньової економіки становив 31,1% від офіційного ВВП, який становив 949864 млн. грн. Це свідчить про те, що рівень «неформальної» економіки за 2008 рік порівняно з 2007, збільшився на 2,3% [7]. Обсяг тіньової економіки у I кварталі 2008 року складав 54,44 млрд. грн., а у I кварталі 2009 року вже 65,96 млрд. грн. Номінальна тіньова економіка зросла на 21% (номінальний офіційний ВВП

скоротився на 3,5%), що майже ідентично рівневі інфляції в економіці - 22,4%. Економічна криза призвела до того, що малий та середній бізнес почав відходити у тінь.

За розрахунками Рахункової палати України, рівень тіньової економіки в 2009 році в країні набуває загрозливих обсягів і складає 40% валового внутрішнього продукту [6]. Більшість економістів вважають, що таке збільшення не є наслідком масового приховування підприємствами своїх реальних фінансових та виробничих показників, а те, що тіньова економіка швидше адаптувалася до кризи, ніж офіційна.

З вище наведених оцінок спостерігається значне зростання тіньового сектора економіки в Україні, рівень якої значно перевищує відповідний рівень більшості країн ЄС і СНД та критичну межу, яка, за західними оцінками, становить 30-35% ВВП (рис.1).

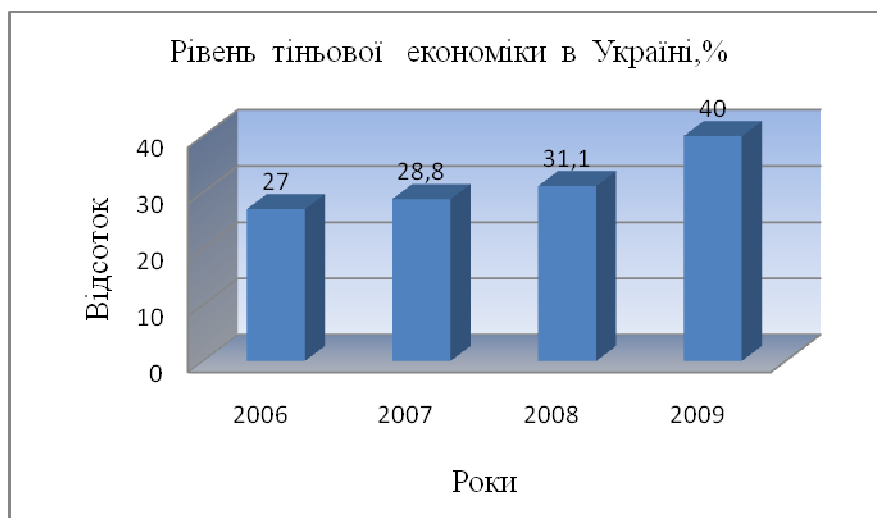

Рис.1 Рівень тіньової економіки в Україні

Мінекономіки відзначає, що тінізації сприяє відсутність узгоджених дій всіх гілок влади при реалізації антикризових заходів: підсилюється політична нестабільність у країні, також сприяє неефективна система бюджетної підтримки реального сектору економіки.

Гальмує процес виходу економіки країни з тіні неефективна податкова політика, що обмежує розвиток виробничих секторів з високою часткою доданої вартості й стимулює розвиток сировинних галузей і сфери послуг.

Подальше поширення тіньової економіки загрожує суспільству переродженням ринкової економічної системи у кримінальну. Як наслідок – це тягне за собою обмеженість джерел інвестицій, посилення грошової деградації та розподілення податкового тягаря на дедалі меншу кількість господарських суб'єктів, які працюють легально [5,с.59].

За 18 років незалежності наша держава втратила майже половину свого промислового та сільськогосподарського потенціалу. Порівняно з 1990 роком її ВВП зменшився на 60%. Україна посідає лише 67-е місце із 102 країн в економічному розвитку, 84-е місце за рівнем перспективи на майбутнє і 43-е – за добробутом населення. На ці негативні тенденції природною є реакція інвесторів. На душу населення припадає прямих інвестицій \$ 165, тоді як у наших сусідів: в Росії – \$ 280, у Польщі – \$ 2100, у Чехії – \$ 4200. З України вивезено за різними оцінками від 20 до 50 млн. дол. тіньового капіталу.

Найбільш високе - до 9% - зростання тіньової економіки припадає на Ірландію, Великобританію і Іспанію. В той же час Бельгія, Австрія і Німеччина займають найнижчу позицію.

Зростанням рівня тіньової економіки в Україні (порівняно з відповідним періодом 2008 р.) відзначилися промисловість та будівництво, а найменшим - сфера операцій з нерухомістю та сільське господарство.

Збільшення тіньових операцій відмічене у видобувній і оброблювальній промисловостях. В умовах погіршення світової кон'юнктури підприємства почали створювати резерви для існування в 2009 році шляхом приховування частини прибутків. Найбільший рівень тінізації виявлений у виробництві коксу і продуктів нафтопереробки (45,1%), легкій (42,9%) і харчовій (40,8%) промисловостях. Трохи менший рівень тіньових операцій в металургії (39,3%) і машинобудуванні (36,2%).

Проблема тіньової економіки та корупції в Україні це не тимчасовим негараздом, це скоріше вагома частка системи державного управління, без якої навряд чи буде існувати офіційна економіка держави [6].

Таким чином, розширення масштабів тіньової економіки неминуче призводить до господарського та технологічного регресу країни.

З огляду на це, стратегія боротьби з негативними проявами тіньової економіки має бути комплексною, тобто поєднувати політичні, економічні, законодавчі, силові та організаційні заходи.

Першорядне значення мають створення сприятливих умов для легальної економічної діяльності та формування «економічної довіри» на основі максимального врахування інтересів усіх суб'єктів господарювання та прошарків населення [2,с.13].

Згідно закону України «Про основи національної безпеки України» передбачається подолання тіньової економіки через реформування податкової системи, оздоровлення фінансово-кредитної сфери та припинення відпливу капіталу за кордон [1,с.5-10].

Наступним етапом протидії тінізації економіки є серйозне реформування правоохоронних органів, судової системи та адміністративно-територіального устрою, а також докорінна реформа місцевого самоврядування, які приведуть до істотного вдосконалення чинного законодавства.

Ще однією, і досить важливою умовою подолання тіньового сектора є якнайшвидше створення державою умов для розвитку підприємництва (особливо малого та середнього бізнесу), усунення обмежень щодо нього. Іншим важливим напрямком є стимулювання виробничої діяльності, відновлення і забезпечення ефективного функціонування виробничого потенціалу на основі національних і зарубіжних інвестиційних ресурсів.

Необхідно також провести економіко-правову інвентаризацію з подальшою відповідною декриміналізацією більшості з існуючих проявів так званих «тіньових» правопорушень, залежно від ступеня їхньої соціально-економічної небезпеки. Основним напрямом тут повинен стати такий підхід, за яким переслідування, покарання і стягування вартісно-майнової компенсації може бути застосовано до тих конкретних підприємців, які своїми

шахрайськими протиправними діями завдали реальних збитків своїм партнерам, клієнтам, приватним особам [4,с.98].

Також необхідно пом'якшити і диференціювати штрафні санкції і покарання за суттєво нешкідливі правопорушення. Практика свідчить, що невеликі, але неминучі суми штрафів, що будуть неодмінно накладатися на порушників, скажімо, акцизних правил торгівлі, будуть більше сприяти дотриманню законів з боку «тіньовиків». У той час як надвисокі штрафні санкції, навпаки, сприяють приховуванню таких порушень.

Слід значно спростити та суттєво скоротити кількість державних інстанцій, а також кількість обов'язкових візитів підприємців до державних установ і організацій для реєстрації та виконання багаторазової звітності, податкових платежів та інших надмірних бюрократичних вимог. Гостро стоїть питання оптимальної економіко-правової дерегуляції підприємницької діяльності у приватному секторі економіки.

Необхідно налагодити правову та організаційно-кадрову роботу з метою підвищення рівня професіоналізму, цивілізованості державного апарату та посилення його відповідальності за прояви неухважного і некоректного відношення до підприємців усіх форм власності, тобто створити правове поле відносин держслужбовців і підприємців. Здійснення конкретних та ефективних правових та організаційно-процедурних заходів, спрямованих на захист і звільнення підприємців з лещат тотальної корупції, з одного боку, і кримінально-мафіозного рекету, з іншого, є однією з головних і необхідних умов обмеження небажаної «тінізації» економіки [5,с.515].

Отже, «висвітлення» тіньового сектора економіки за рахунок демократичних перетворень у суспільстві, вдосконалення чинного законодавства, подальшого розвитку соціально орієнтованих ринкових відносин і трансформації механізму господарювання є для України єдиним вірним шляхом і запорукою соціально-економічного прогресу нашого суспільства.

SUMMARY

Gluhanyuk V.U. Khayetska O.P. / The Social and Economic Consequences of Black Economy in Ukraine and Trends of Theirs Overcoming.

The review of black economy in Ukraine and its consequences are presented in the article. The suggestions of overcoming its negative influence on Ukrainian economy are given.

Література

1. Закон України Про основи національної безпеки України// Урядовий кур'єр.-2003.-№139. - С.5-10.
2. Баланда А.П. Тіньова економічна діяльність у контексті захищеності національних інтересів України//Формування ринкових відносин в Україні.- 2008.-№7/8.-С.12-16.
3. Верналій З.С. Шляхи детінізації економіки України та її особливості// Банківська справа. - 2007. - №2. - С.56-66.
4. Логвиненко М. Проблеми детінізації економіки в умовах нової економіко-правової політики/ Право України. - 2006. - №7. - С.97-99.
5. Предборський В.А. Детінізація економіки у контексті трансформаційних процесів.-К.:Кондор,2005.-614 с.
6. <http://www.ac-rada.gov.ua>
7. <http://www.me.gov.ua>